

**Catechese bisschop Van den Hende: sociale vriendschap
Wereldjongerendagen Lissabon, kerk van São João de Brito, Lissabon
3 augustus 2023**

Ik mag jullie een korte catechese geven over het thema dat paus Franciscus heeft uitgekozen voor deze tweede dag: sociale vriendschap. Maar eerst zullen we een stukje lezen uit het evangelie van Johannes (Johannes 2, 1-5): “Op de derde dag was er een bruiloft te Kana in Galilea, waarbij de moeder van Jezus aanwezig was. Jezus en zijn leerlingen waren eveneens op die bruiloft uitgenodigd. Toen de wijn opraaakte, zei de moeder van Jezus tot Hem: ‘Ze hebben geen wijn meer.’ Jezus zei tot haar: ‘Vrouw, is dat soms uw zaak? Nog is mijn uur niet gekomen.’ Zijn moeder sprak tot de bedienden: ‘Doet maar wat Hij u zeggen zal.’”

Deze woorden uit het evangelie zijn woorden die de paus heeft gekozen om deze catechese mee te beginnen. Woorden uit het evangelie van Johannes, waarin Jezus op een bruiloft is uitgenodigd en waar Hij zijn eerste wonder doet. Hij verandert water in wijn. Het evangelie van Johannes spreekt altijd over “tekenen” als het om wonderen gaat, want Jezus doet geen wonderen omdat Hij populair wil zijn. Hij doet deze dingen, water in wijn veranderen en ook genezingen, als een teken dat Hij de Zoon van God is. En als een teken om in Hem te kunnen geloven (cf. Johannes 2, 11). En dat zegt het Johannesevangelie ook aan het einde: ‘deze dingen zijn opgetekend, opdat jullie zullen geloven en door te geloven dat Jezus de Zoon van God is, mag je eeuwig leven hebben’ (cf. Johannes 20, 30-31). Dus een wonder is niet zomaar één of andere stunt om de lachers of de publieke opinie op je hand te krijgen. Maar het is om te verwijzen naar God. En zo doet Jezus dit teken, dit wonder van water in wijn veranderen.

Maria speelt een belangrijke rol in dit kleine gedeelte van het evangelie. De paus zegt: we hebben ons verzameld met honderdduizenden jongeren niet alleen om elkaar te ontmoeten, maar vooral om samen te zijn rond Christus, de Zoon van God die is mensgeworden om ons leven te delen. En om bij Maria te zijn, de moeder van de Zoon van God. Zij is de moeder die als eerste gelooft en zegt: mij geschiede naar uw woord (Lucas 1, 38). In het evangelie dat we zojuist hebben gelezen geeft zij een belangrijke aanwijzing: ‘doe maar wat Hij u zeggen zal’. Dat betekent dat we wat Jezus tegen zijn leerlingen zegt, de woorden die Hij spreekt voor zijn leerlingen en die ook voor ons bedoeld zijn, mogen volgen.

Doe maar wat Jezus zegt. Doe maar wat de Heer je vraagt te doen. Het is belangrijk dat we ook bij deze tweede catechese, over sociale vriendschap, beginnen bij Christus en beginnen bij moeder Maria. Christus naar wie wij mogen luisteren, omdat zijn woorden voor ons bedoeld zijn en omdat wij mogen doen wat Hij vraagt. Maria zegt als eerste: “ja, ik geloof” “doe maar wat Hij u zeggen zal”. Dat is voor ons een hele belangrijke aansporing. Met Maria naar Jezus toe gaan en van Jezus leren wat nodig is om de weg van het evangelie te kunnen volgen.

Wat zegt de Heer tegen zijn leerlingen? Als je het hele evangelie doorleest, dat doen we nu niet want dan heb je meer tijd nodig dan een kwartier dat voor deze catechese is ingeruimd, alleen al aan het Johannesevangelie zou je ruim de tijd kunnen besteden.

Ik heb er drie teksten uitgepakt. Die teksten zijn:

- Johannes 13, 14-15
- Johannes 13, 34-35
- Johannes 15, 9-14

Op de eerste plaats Johannes 13, 14-15. Daarin is Jezus met zijn leerlingen samen. Het is een dreigend moment, want zijn arrestatie komt dichterbij. Hij wast de voeten van zijn leerlingen. De leerlingen zijn verbaasd: hoe kan dat nou dat de meester zulk slavenwerk doet? Maar Jezus is onverstoorde en legt zijn bovenkleed af en wast zijn leerlingen de voeten. En Hij zegt: dit heb Ik gedaan om jullie een voorbeeld te geven en opdat jullie dit ook zullen doen. De voetwassing is een teken van dienstbaarheid. De voetwassing betekent dat je door je knieën gaat om de nood van je medemens te kunnen lenigen. “Doe maar wat Hij u zeggen zal.” Deze tekst zou je vandaag in je hart kunnen bewaren. Waar kan ik de voeten wassen op momenten dat het nodig is en mijn medemens erom vraagt?

De tweede tekst, Johannes 13, 34-35, is wat verderop in het dertiende hoofdstuk. Er staat: ‘een nieuw gebod geef Ik jullie, jullie moeten elkaar liefhebben zoals Ik jullie heb liefgehad en hieruit zullen allen kunnen opmaken dat jullie mijn leerlingen zijn als jullie de liefde onder elkaar bewaren.’ Dit is een belangrijk tweede aspect. Maria gaat ons voor op de weg van het geloof met haar “doe maar wat Hij u zegt”. Als wij naar de Heer luisteren en op weg gaan zoals Hij vraagt, dan is dat op de eerste plaats de liefde bewaren en dan kunnen anderen zien dat wij zijn leerlingen zijn. Kort gezegd: als wij Jezus niet volgen en niet doen wat Hij zegt dan zijn we ook niet herkenbaar als zijn leerlingen. Als we elkaar hier de tent uitvechten en elkaar onderuit halen, zijn we niet zichtbaar als vrienden van de Heer en niet zichtbaar als mensen die het evangelie hun hart sluiten, die doen wat de Heer zegt.

De derde evangelietekst is Johannes 15, 9-14. Dit is nog steeds uit dezelfde toespraak als waarin Jezus spreekt van de voetwassing. Daar staat: geen grotere liefde kan iemand hebben dan deze, dat hij zijn leven geeft voor zijn vrienden en jullie zijn mijn vrienden als jullie doen wat Ik jullie gebiedt, Ik noem jullie geen dienaars meer maar vrienden, want Ik heb jullie alles meegedeeld wat Ik van mijn Vader heb gehoord. Wat is dat “alles”? Dat is alles wat met de liefde van God te maken heeft. Dat is alles wat met de dienstbaarheid van het koninkrijk van God te maken heeft. Dat is alles waarbij we de Heer kunnen volgen en zo eeuwig leven ontvangen. “Vrienden van de Heer” is geen eretitel die je op je vestje spelde, van dat heb ik binnen en nou ga ik gewoon weer mijn eigen gang. Vriend van de Heer zijn, betekent dat de Heer jou heeft gezien. Dat Hij ieder van jullie heeft gezien en je kent bij je naam. En of je nu spreekt of alleen maar denkt, of je dingen doet of dingen nalaat, de Heer volgt je. Niet met het oog van de detective, maar met de broederlijke aandacht van de liefde van God. Vrienden van de Heer dus. En niet zomaar, van: dan zijn wij alvast binnen en op een goede plek. Nee, juist: dan moeten wij ook getuigen van die liefde die de Heer ons gegeven heeft. Die vriendschap mag blijken in hoe wij spreken, hoe wij dienen, hoe wij denken en handelen.

De paus wil graag dat wij spreken over sociale vriendschap. Dan denk je misschien: sociale vriendschap is een beetje dubbelop, want vriendschappen zijn altijd sociaal. Maar was dat maar zo. Als we spreken over “vriendjespolitiek” is dat een aantal mensen elkaar de hand boven het hoofd houden, maar toch ten koste van veel anderen. En denk aan mensen die vrienden maken om er zelf beter van te worden, uit eigenbelang. De Duitsers hebben daar zelfs een woord voor: “Zweckfreundschaft.” Een vriendschap aangaan, omdat je een heimelijk doel hebt dat je daarmee kunt bereiken. Dat is niet de vriendschap die Christus bedoelt. Je hoort mensen ook wel eens zeggen: met sommige vrienden heb je geen vijanden meer nodig. Ik hoop dat jullie dat nooit tegen elkaar hoeven te zeggen. Dus niet alle vriendschap is sociaal.

De sociale vriendschap die de paus benadrukt, heeft een lange traditie in onze Kerk. Het is de vriendschap die je vanuit Christus aan anderen mag laten zien, de vriendschap die je

vanuit Christus mag omzetten naar solidariteit voor de mensen die je ontmoet. En dan niet alleen de kleine kring hier in deze grote zaal, maar ook wereldwijd. Het was paus Benedictus XVI die zei: je bent heel gauw elkaars burens en met internet kun je overal kijken waar overstromingen zijn, waar honger is en waar mensen op de vlucht zijn. Maar als je elkaars burens bent, ben je nog niet automatisch elkaars broeders en zusters. Daar is een sociale vriendschap voor nodig.

Vriendschap met de Heer en vanuit de Heer komen tot sociale vriendschappen heeft een lange lijn in de sociale leer van de Kerk. De sociale leer gaat over: Hoe ga je vanuit je geloof in onze samenleving te werk? Hoe ga je vanuit de vriendschap met de Heer werken en bouwen aan zijn Rijk?

Een klein stukje geschiedenis aan de hand van de volgende pausen:

- Leo XIII vriendschap (1878 - 1903)
- Pius XI sociale liefde (1922 - 1939)
- Paulus VI beschaving van liefde (1963 - 1978)
- Johannes Paulus II liefde en waarheid (1978 - 2005)
- Benedictus XVI: van burens naar broeders en zusters (2005 - 2013)
- Franciscus: dialoog en vriendschap als broeders en zusters (2013)

Paus Leo XII leefde in de 19e eeuw. Het was een tijd dat veel mensen het platteland verlieten om in de grote stad een nieuwe toekomst op te bouwen. Er waren grote fabrieken en de arbeiders die daar werkten zaten in het nauw. Ze hadden kleine huisjes of helemaal geen huis. Er waren grote gezinnen, geen onderwijs, geen fatsoenlijk loon en vaak ook geen rechten die je als mens vanuit je waardigheid zou mogen stellen. De grote encycliek van paus Leo XIII is 'Rerum Novarum' (1891). Daarin schrijft hij dat de menselijke waardigheid een geschenk van God is voor ieder mens en dat die waardigheid moet worden gediend. En dat de rijken en de groten der aarde de kleinen en de kwetsbaren moeten helpen om die waardigheid ook te kunnen beleven. Hij spreekt over het woord "vriendschap" als je met elkaar als arbeiders kunt optrekken, dat je elkaar steunt. Vriendschap als er onderwijs is en goede zorg, vriendschap als je kunt wonen en leven als familie.

Veertig jaar later is Pius XI paus in de jaren '30. Er is crisis in Europa, economische neergang en armoede. Paus Pius XI spreekt over "sociale liefde". Niet zomaar liefde omdat je elkaar aardig vindt, maar vanuit de sociale overtuiging dat je geroepen bent om vanuit je waardigheid ook anderen hun waardigheid te gunnen. Solidariteit vanuit de liefde van God.

Vriendschap en sociale vriendschap kan heel dichtbij zijn, zo van: ik moet je wel kunnen zien anders kan ik die vriendschap niet in praktijk brengen. Paulus VI zegt: het is ook wereldwijd. Ook hier kun je iets doen uit vriendschap voor mensen ver weg. Ook hier kun je iets doen uit vriendschap voor mensen elders die het moeilijk hebben. In de catechese gisteren zei Mgr. Hendriks, toen het ging over integrale ecologie, dat achter de grote structuren van onze wereld ook mensen zitten. De paus zegt: ook economie is niet bedoeld om er alleen maar met winst ervandoor te gaan, of dat sommigen veel verdienen, ten koste van anderen. Nee, als het gaat om sociale vriendschap, wordt ook economie gedragswetenschap. Hoe moet je de economie inrichten? Hoe moet je deze laten werken zodat er voor alle mensen welzijn is bijvoorbeeld?

Johannes Paulus II heeft die term "beschaving van liefde" graag overgenomen (cf. encycliek 'Centesimus Annus' n. 10). Hij zegt: liefde en waarheid want daardoor kan de samenleving dichtbij en ver weg de contouren aannemen van het rijk van God. Vanuit de vriendschap met Christus komen we tot solidariteit en vriendschap met velen.

En zoals gezegd, paus Benedictus XVI zei: de globale structuur van de wereld brengt mensen dichtbij, ze worden je burens, maar ze moeten ook je vrienden worden, je broeders

en zusters. Laat je raken door wat de ander nodig heeft en laat je aansporen om daarin te voorzien.

En dan onze huidige paus Franciscus. Hij zet dit thema graag op de kaart bij deze Wereldjongerendagen. In zijn encycliek 'Fratelli Tutti' zegt hij dat mensen, waar ook ter wereld, leven in deze gemeenschappelijke wereld die aan ons is gegeven door de Heer. Het is ons gemeenschappelijk huis. Daarin is het nodig dat we steeds elkaar ontmoeten en met elkaar in gesprek raken. Zo verbindt de paus aan sociale vriendschap ook het belang van ontmoeting en dialoog, van solidariteit en elkaar zien staan als broeders en zusters. Vanuit de vriendschap met Christus betekent dat dus dat je hart open moet gaan, ook naar mensen die je niet kent en mensen die misschien niet meteen je eerste aandacht zouden krijgen. Het gaat niet om vriendschap die anderen buitensluit: ik heb twee goede vrienden en de rest kan me gestolen worden, en dan ook met een onderscheid, van dat zijn mijn "besties" en "ex-besties" en voor de rest van de wereld is vriendschap heel beperkt. Nee, zegt de paus. Vanuit de vriendschap met Christus komt het aan op getuigenis, om die liefde en vriendschap te laten zien waar je leeft, waar je werkt, waar je woont, waar je studeert, om zo te bouwen aan de wereld waarin de contouren van het rijk van God zichtbaar worden.

Sociale vriendschap heeft dus te maken met dienstbaarheid en verantwoordelijkheid voor de samenleving en voor je medemens vanuit je geloof, vanuit je vriendschap met Christus. Er zijn drie vragen die ik jullie mee wil geven voor het gesprek in de deelgroepen:

- Waar ben jij goed in als het gaat om sociale vriendschap? Kun je je verheugen over waar anderen goed in zijn?
- Sociale vriendschap vanuit je verbondenheid met Christus vraagt om gebed. Maak je er werk van om (dagelijks) te bidden?
- Jezus zegt tegen zijn leerlingen: "jullie zijn geen dienaren meer maar vrienden" (Johannes 15, 15). Wat betekent de vriendschap van Christus voor jou?

Die eerste vraag "waar ben jij goed in?" gaat bijvoorbeeld over: misschien kun je goed luisteren, misschien durf je naar voren te springen als er onrecht is, misschien ben je heel praktisch ingesteld en loop je al met water te sjouwen voordat mensen dorst krijgen. Waar ben jij goed in? En kun je je ook verheugen over waar anderen goed in zijn? Het gaat er dus niet om te zeggen: ik ben heel goed in sociale vriendschap, ik ken zes talen, ik deel mijn eten met anderen en ik loop altijd voorop. Misschien kun je ook anderen, die dingen goed kunnen, zien als je bondgenoten op de weg van de sociale vriendschap. En je daarover verheugen en dus niet alleen trots zijn op wat jij zelf goed kunt, maar ook blij kunnen zijn met de gaven die anderen van God gekregen hebben en die ook van groot belang zijn in het project van de Heer van vriendschap vanuit de liefde van God.

De tweede vraag gaat over sociale vriendschap en gebed. Sociale vriendschap komt vanuit een verbondenheid met Christus en dat vraagt om gebed. Dat we regelmatig naar de Heer terugkeren, ons hart voor Hem openen, aan Hem voorleggen wat ons bezighoudt en ook aan Hem vragen om de nodige kracht en inspiratie en misschien ook wel de lange adem, omdat soms sociale vriendschap met onuitstaanbare mensen je ook wel tot radeloosheid kan brengen. Geduld is een schone zaak, zeggen we vaak, maar dat klinkt heel klinisch en of het allemaal vanuit je eigen kracht moet komen. Maar alleen vanuit Christus kan die sociale vriendschap de lange adem hebben die God vraagt en daar is gebed voor nodig. Maak je werk van dat gebed dagelijks? Durf je daar over in gesprek te gaan met de Heer?

De derde vraag is: Jezus zegt tegen zijn leerlingen dat ze geen dienaren zijn maar vrienden. Dat is als je doet wat Hij zegt, als je op de weg van de liefde volhardt en daar trouw aan blijft. Wat betekent die vriendschap van Christus voor jou? Heb je die vriendschap ervaren? Zou je die vriendschap misschien nog meer mogen vragen? Of zou je die vriendschap misschien op de eerste plaats kunnen zetten, zodanig dat het soms ook wel je vrienden

kost, omdat de Heer op de eerste plaats steeds weer de rode draad van de liefde in je leven wil zien en steeds weer de toetssteen heeft: wat je aan de minste der Mijnen hebt gedaan, heb je aan Mij gedaan (cf. Matteüs 25, 31-46) heb de ander lief zoals Ik jullie heb liefgehad (Johannes 13, 34). De Heer was zelfs bereid om zijn leven te geven voor zijn vrienden. Niet voor niets staat het kruis hier opgesteld in deze zaal. Het is het kruis van de Heer die uit liefde zijn leven gaf, maar die ook laat zien met het kruis dat de liefde sterker is dan wat en wie dan ook.

Maria geloofde daarin. Ze zei: 'mij geschiede naar uw woord'. En ze stond onder het kruis (Johannes 19, 25-27) en wist: die liefde van God is het grootste dat we hebben ontvangen. En als we dan kunnen komen tot sociale vriendschap vanuit de opdracht om te doen wat Hij zegt dan hebben we een prachtige weg te gaan elke dag opnieuw. Niet alleen op deze WJD, niet alleen als je terugreist, maar ook als grote opdracht als je straks weer gewoon de draad oppakt en dat blijft verbinden met de draad van de liefde van God. Sociale vriendschap vanuit de vriendschap met de Heer. Ik hoop dat we dat met de kracht van God steeds beter kunnen en laten zien als een getuigenis dat Hij leeft in ons.